

Hilde Hacquebord
Rijksuniversiteit Groningen
Contact: H.I.Hacquebord@rug.nl

Begrijpend lezen van basisschool naar voortgezet onderwijs

1. Inleiding

De onderwijsinspectie stelt in haar verslag van 2009-2010 dat leerlingen die op de basisschool niet goed genoeg hebben leren lezen, dat in het voortgezet onderwijs ook niet leren, tenzij daar speciale ondersteuning voor wordt geboden (Inspectie van het Onderwijs 2011). Het gaat dan over begrijpend lezen. Op veel basisscholen vormt het lezen van informatieve teksten, zoals die in de zaakvakken voorkomen, een probleem (Van Elsäcker e.a. 2010). Het begrijpend lezen is niet een vaardigheid die vanzelf komt zodra leerlingen vlot kunnen lezen: de helft van de zwakke lezers uit groep 8 leest wel vlot, maar begrijpt niet wat er staat (Van der Meent 2010). Die leerlingen zouden met gerichte aandacht voor begrijpend lezen wellicht geholpen zijn. Een van de conclusies uit het onderzoek dat ik hieronder presenteer, is dat er nog veel winst te halen valt in de bovenbouw van het basisonderwijs¹ als het gaat om begrijpend lezen in de overgangperiode van basis- naar voortgezet onderwijs.

Hoe verloopt de taal- en leesontwikkeling van een leerling in die periode? Vanaf eind 2007 volg ik leerlingen vanaf groep 7 in hun ontwikkeling van begrijpend lezen en woordkennis. Afkomstig van vijf verschillende Amsterdamse basisscholen, zijn die leerlingen uitgezwermd over 14 scholen voor voortgezet onderwijs. Naast de reguliere leerlingen zijn de leerlingen uit de zogenaamde 'kopklas' gevolgd. Tot een kopklas worden NT2-leerlingen toegelaten die aan het eind van de basisschool geschikt worden geacht voor een hoger schooltype dan zij op grond van hun taal- en leesprestaties aankunnen. In het onderzoek ga ik na in hoeverre de verschillende groepen leerlingen

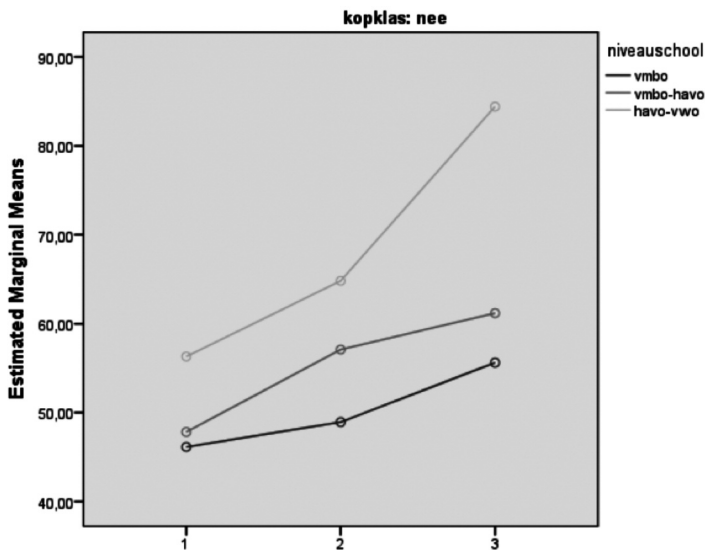
voortuitgaan in de bovenbouw van het basisonderwijs en in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs. En of de kopklasleerlingen profijt hebben gehad van het extra jaar dat ze hebben gevolgd.

2. Van groep 7 naar leerjaar 1 van het voortgezet onderwijs

Van 116 leerlingen – onder wie 33 kopklasleerlingen – zijn er drie metingen van het begrijpend lezen gedaan vanaf de bovenbouw van de basisschool tot aan het eind van het eerste leerjaar in het voortgezet onderwijs. De gebruikte toets is *Diatekst* (www.dia-taal.nl), waarmee het begrijpend lezen van informatieve teksten, veelal afkomstig uit zaakvakmethodes, wordt gemeten.

In de analyse hieronder zijn de leerlingen onderscheiden naar het schooltype in het voortgezet onderwijs waarnaar ze later zijn doorgestroomd. De kopklassers zijn niet meegenomen in deze analyse.

Estimated Marginal Means of Begrijpend Lezen

begin groep 7, eind groep 8, eind leerjaar 1

Figuur 1: Scores begrijpend lezen van groep 7 tot eind leerjaar 1 van resp. vmbo, vmbo-tl/havo en havo/vwo-leerlingen ($n = 30, 25$ en 28)².

We zien in figuur 1 dat de doorstromers naar havo en vwo in de bovenbouw van de basisschool weliswaar groeien in begrijpend lezen, maar het sterkst voortuitgaan in het

eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs. De zwakste leerlingen, de doorstromers naar de lagere leerwegen in het vmbo, gaan in de bovenbouw van de basisschool vanaf begin groep 7 nauwelijks vooruit, in tegenstelling tot de significante groei van de leerlingen die naar de hogere leerwegen van het vmbo, havo en vwo doorstromen. De zwakste groep zien we echter wel weer groeien in het eerste leerjaar van het vmbo en die groei is dan wel significant, in tegenstelling tot de geringe groei van de midden-groep. Het verschil in groei tussen vmbo-leerlingen en de andere groepen is in de bovenbouw van het basisonderwijs significant en in het voortgezet onderwijs groeien de havo/vwo'ers significant meer dan de andere groepen.

We zouden uit die verschillen in groei kunnen concluderen dat de zwakkere leerlingen in het basisonderwijs te weinig vooruitgaan in begrijpend lezen, gezien hun potentie van groei die in het eerste leerjaar van het vmbo wel wordt gerealiseerd. En ook dat de sterke leerlingen in de bovenbouw onvoldoende worden gestimuleerd in hun begrijpend leesontwikkeling, gezien hun sterke groei in het eerste leerjaar havo/vwo.

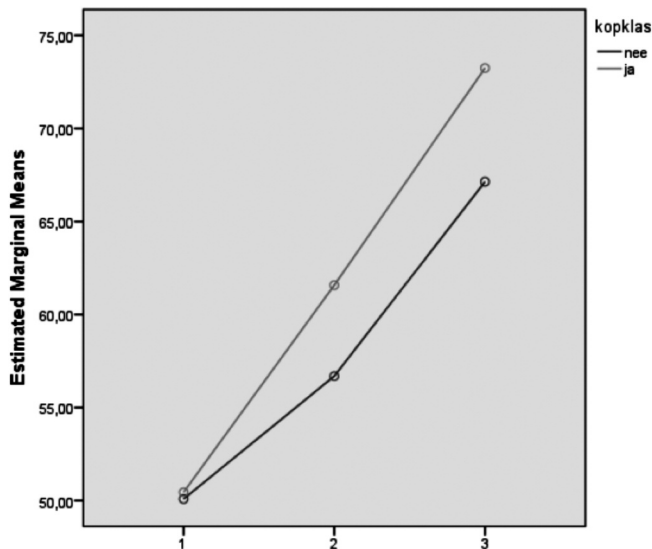
3. Een vergelijking met de kopklas

We weten van de reguliere leerlingen niet of, hoe en in welke intensiteit zij instructie hebben gehad in begrijpend lezen. Wel weten we dat de meeste scholen voor voortgezet onderwijs waar de leerlingen naartoe zijn gegaan, inzetten op het signaleren, diagnosticeren en remediëren van leerlingen met een achterstand in begrijpend lezen. Alle scholen voor voortgezet onderwijs die aan het onderzoek mee hebben gedaan, zetten voor dat doel *Diataal* (www.diataal.nl) in. We kunnen in dit onderzoek echter de effectiviteit van de interventies op het niveau van de reguliere leerlingen niet nagaan. Wel kunnen we kijken naar de effectiviteit van de kopklassen. In het kopklasjaar krijgen de leerlingen intensief taalgericht onderwijs, met veel aandacht voor begrijpend lezen en woordenschat. Na de kopklas zijn zes leerlingen uit dit onderzoek uitgestroomd naar het eerste leerjaar van vmbo-tl/havo en 27 naar havo/vwo. De kopklassers zijn beschouwd als zittenblijvers in groep 8. In de analyses zijn de scores aan het einde van de kopklas bij de meting 'eind groep 8' genomen en uit de score aan het begin van de kopklas is de score aan het begin van groep 7 geschat. Dit, om een vergelijking van de ontwikkelingslijnen met de reguliere leerlingen mogelijk te maken.

In figuur 2 worden de kopklasleerlingen vergeleken met de reguliere leerlingen die doorstromen naar het voortgezet onderwijs. We zien dat de kopklassers in het kopklasjaar een sterkere groei doormaken dan de reguliere leerlingen en dat ze in het voortgezet onderwijs blijven groeien. Je kunt zeggen dat de kopklas effectief is geweest: de leerlingen beginnen met een gemiddeld niveau en hebben aan het einde van de kopklas een hoger niveau voor begrijpend lezen bereikt dan de gemiddelde leerling aan het einde van de basisschool. De kopklasleerlingen groeien in het eerste jaar ook nog verder door, waar de gemiddelde leerlingen stagneren. De groeicurve van de kopklassers

komt al met al overeen met die van doorstromers naar havo/vwo, met dat verschil dat de reguliere havo/vwo-doorstromers al in groep 7 een veel hoger niveau voor begrijpend lezen hadden dan de rest (zie figuur 2).

Estimated Marginal Means of Begrijpend Lezen

begin groep 7, eind groep 8 KK eind leerjaar 1

Figuur 2: Scores begrijpend lezen van 33 kopklasleerlingen en 83 reguliere basisschooleerlingen van begin groep 7 tot eind leerjaar 1 van het voortgezet onderwijs.

4. Tot slot

De Wet ‘Referentieniveaus Nederlandse Taal en Rekenen’ beoogt de aansluiting tussen het primair en voortgezet onderwijs te verbeteren. Het is nu dan ook een uitdaging voor het basisonderwijs om leerlingen in de bovenbouw goed voor te bereiden op het type leestaken dat in het voortgezet onderwijs wordt aangeboden: het begrijpend lezen van zaakvaktteksten.

We hebben de leerlingen uit het onderzoek nog een aantal jaren langer gevolgd. Uit de analyses blijkt dat de leesscores die leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs halen, worden voorspeld door het leesniveau dat ze haalden in groep 7. Met andere woorden: wie goed kan lezen in groep 7, behoort ook jaren later nog tot de beste lezers. Wie in groep 7 een zwakke lezer is, is dat ook nog in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs. Een uitzondering hierop zijn de kopklassers: zij zijn beter gaan lezen door de kopklas en daardoor doen ze het na jaren nog steeds goed als het gaat

om begrijpend lezen. Het experiment van de kopklas toont aan dat interventies effectief zijn. Het is de vraag of wat in de kopklas wordt bereikt, ook in de bovenbouw van de basisschool kan worden bereikt, zonder een extra jaar. We hebben gezien dat in de laatste jaren van de basisschool de zwakkere leerlingen niet vooruitgaan in begrijpend lezen en de sterkere leerlingen te weinig. Die resultaten wijzen op een behoefte aan een gerichte en gedifferentieerde aanpak van het begrijpend lezen in de bovenbouw van het basisonderwijs:

- a. het stimuleren van de leerlingen die naar havo en vwo doorstromen met uitdagend tekstmateriaal dat voorbereidt op het soort leestaken waar ze in het voortgezet onderwijs mee te maken krijgen
- b. een gerichte aanpak van leesproblemen bij de zwakkere lezers.

Dergelijke interventieprojecten worden uitgevoerd door het ABC en het CPS. In die projecten worden de toetsuitslagen van *Diataal* nader geanalyseerd met leerkrachten om inzicht te krijgen in de aard van de problemen met begrijpend lezen. Bij een volgende gelegenheid zullen we over de effectiviteit van die interventies rapporteren.

Referenties

- Inspectie van het Onderwijs (2011). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2009-2010*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Van Elsäcker, W., R. Damhuis, M. Droop & E. Segers (2010). *Zaakvakken en Taal: Twee vliegen in één klap!* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Van der Meent, Y. (2010.) "Het moeilijk lezende brein". In: *Onderwijsblad*, jg. 2010, nr. 2, p. 24-26.

Noten

¹ Met de bovenbouw van het basisonderwijs wordt groep 6, 7 en 8 bedoeld (ter vergelijking voor Vlaanderen: het vierde, vijfde en zesde leerjaar).

² vmbo = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs; vmbo-tl = de theoretische leerweg binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs; havo = hoger algemeen voortgezet onderwijs; vwo = voorbereidend wetenschappelijk onderwijs.